

EEN OUD VERDRAG

TUSSEN STAD EN LANDE VAN HEUSDEN EN STAD EN MEIERIJ VAN 's-HERTOGENBOSCH

Jozef Hoekx

Hoogstwaarschijnlijk zullen binnen afzienbare tijd de gemeenten 's-Hertogenbosch en Heusden samen een gemeente vormen. Dan zal een nieuw hoofdstuk aanbreken in de nogal roerige geschiedenis van de relatie tussen de beide steden. Jozef Hoekx, wetenschappelijk medewerker van het Stadsarchief, gaat in deze bijdrage in op een episode uit die eeuwenlange geschiedenis.

Nabuurschap kan tot conflicten aanleiding geven. In de oudste geschiedenis van 's-Hertogenbosch en Brabant vinden we voorbeelden van oude verdragen met en over Heusden die duidelijk regelingen zijn naar aanleiding van een conflict. Waterstaatkundige, economische en strategische belangen speelden hierbij een rol.¹ Door de inname van 's-Hertogenbosch in 1629 kwamen beide steden in hetzelfde kamp terecht. En in 1638 stelde men alles in het werk om de goede verstandhouding te bewaren en conflicten te voorkomen. Op donderdag 25 maart 1638 werd de vergadering van de Bossche schepenen bezocht door enige afgevaardigden van de stad Heusden. Zij boden namens Heusden vriendschap en een goede verstandhouding aan. Het doel van hun bezoek was een gesprek met de schepenen over enkele zaken die zich onlangs hadden voorgedaan en waarover al zonder resultaat was gecorrespondeerd. Naar hun mening zou 'wel-

licht' het accoord (ofwel de eeninge), vroeger door beide steden gesloten, zijn geschonden. Ook de Bossche schepenen waren voor een goede verstandhouding. Zij besloten door middel van een delegatie versterkt met de twee pensionarissen de volgende morgen met de afgevaardigden te onderhandelen.²

Wat hield het accoord ofwel de Eeninge nu in. Op 31 december 1611 waren 's-Hertogenbosch en Heusden overeengekomen dat in die steden wederzijds geen leden van hun schutterijen in hechtenis mochten worden genomen voor stadsschulden (d.w.z. voor financiële verplichtingen aangegaan door de stad, waarvan de desbetreffende schutter inwoner was). De aanleiding van dit accoord was de arrestatie in Heusden van drie Bossche poorters wegens schulden van hun stad. Aangezien deze poorters tevens leden van schuttersgilden waren, kon beroep worden gedaan op een privilege door keizer Karel V in 1525 verleend, waarin werd verklaard dat leden van Bossche schuttersgilden niet voor stadsschulden in hechtenis mochten worden genomen.³ Na de vrijlating van de drie poorters wilde Heusden, dat vanouds voor haar schutters ditzelfde voorrecht had, dit voorrecht wederzijds laten vastleggen.

Daarnaast werd in dit accoord een oudere ongedateerde Eeninge nog steeds geldig

verklaard en aldus samengevat, dat elk van de beide steden geen ingezetenen uit elkaars stad of onderhorig gebied mocht arresteren voor privé-schulden. Ieder moest voor het daartoe competente gerecht vervolgd worden.⁴

De volgende dag werden de onderhandelingen aangevangen.⁵ Wat was er gebeurd? Willem Aertsz., wonende te Engelen, was door Maryke, weduwe van Balthasar Aertsz., wonende te Engelen, in 's-Hertogenbosch voor het gerecht gedaagd en toen veroordeeld tot het afstaan van de helft van een rente van achttien gulden op de stad 's-Hertogenbosch. Daarom was Willem op de Gevangenpoort gebracht. Hij zat daar al geruime tijd gevangen. Engelen lag in het

land van Heusden en Heusden vond deze behandeling van Willem Aertsz. strijdig met de Eeninge van 1611. De Bossche afgevaardigden waren van mening dat Willem door Maryke wel voor het gerecht in 's-Hertogenbosch mocht worden gedaagd en wel op grond van een oudere Eeninge waarvan zij de tekst aan die van Heusden toonden. De datum van het sluiten van deze oude Eeninge was niet meer bekend. Mijs inziens moet het in ieder geval voor juli 1497 en waarschijnlijk voor 1487 gebeurd zijn.⁶ Volgens deze oude Eeninge konden poorters en ingezetenen van stad en meierij van 's-Hertogenbosch en van stad en land van Heusden wederzijds belast en gearresteerd worden voor schulden die ze onder de

Detail uit de kaart van het hertogdom Brabant uit de atlas van Mercator, 1591 (GAHT, Hist.-Top. Atlas nr. 7814).



wederzijdse jurisdicties waren aangegaan, maar niet voor elders gemaakte schulden. De rechtsingang was dus geoorloofd en de verdere procedure in overeenstemming met de costuimen en privileges van de stad. De Heusdenaren verklaarden, dat zij van de oude Eeninge die aan hen werd getoond nooit iets hadden geweten, maar ze begrepen, dat hierdoor de zaak in een ander licht kwam te staan. Zij vroegen en kregen een copie ervan. De Bosschenaren beloofden vriendschap. Zij waren bereid om de beide Eeninge te onderhouden en verzochten hen het vonnis tegen Willem in Engelen op diens goederen te executeren. Indien Heusden in de toekomst andere regelingen wenste dan kon daar over gepraat worden. Met deze voorstellen vertrokken de afgevaardigden naar Heusden. In de vergadering van de schepenen van 's-Hertogenbosch van 22 april werd een brief van het stadsbestuur van Heusden

behandeld.⁷ Hierin verklaarde het zich accoord met de gang van zaken bij de detentie van Willem Aert Roeloffsz. van Engelen. De procedure was in overeenstemming met beide verdragen. Voortaan zouden ze die volgen tenzij 's-Hertogenbosch nog iets aan de regelingen zou willen veranderen.

Ook in deze brief werd de vriendschap tussen beide steden zeer benadrukt. Met het antwoord van 's-Hertogenbosch werden de beide verdragen definitief bevestigd en ook de wederzijdse vriendschap.

Wat zou de toekomst brengen?⁸ In ieder geval voor Willem Aert Roeloffsz. van Engelen de vrijheid, want een van de gerechtsboden van het land van Heusden zou door Heusden ertoe gemachtigd worden om het vonnis dat tegen Willem was uitgesproken op diens goederen te executeren. En dan hoefde Willem niet langer meer in de Gevangenpoort gegijzeld te blijven.

Noten

- 1 Raadpleeg hiervoor: P. Avonds en H. M. Brokken, 'Heusden tussen Brabant en Holland 1317-1357. Analyse van een grensconflict', in: *Varia Historica Brabantica* 4 (1975) 1-95.
- 2 Stadsarchief 's-Hertogenbosch, Oud-Archief (GAHt OA) inv. nr. A31, fol. 135v. en 136.
- 3 Afschriften bewaard in het zwart privilegeboek (GAHt OA A 526, fol. 287v. - 299) en in de archieven van de schuttersgilden inv. nrs. 2 en 31.
- 4 In het Stadsarchief van 's-Hertogenbosch berust het exemplaar van de Eeninge van 31 december 1611 dat voor onze stad bestemd was, gezegeld door Heusden en getekend door de Heusdense secretaris van Haeren (Inventaris Sassen no. 951a). De Bossche notaris R. Nagelmaeckers vervaardigde van dat exemplaar een afschrift t.b.v. het dorp Engelen (inv. no. 12 van oud-archief van de gemeente Engelen). Jacob van Oudenhoven laat in zijn boek over Heusden het afschrift door de Heusdense secretaris van Haeren in 1617 vervaardigd van het Heusdense exemplaar, gezegeld door onze stad en getekend door pensionaris Reys, afdrukken (2e druk, 1743, blz. 128-130). Het originele Heusdens exemplaar is niet bewaard gebleven.
- 5 GAHt OA A 31, fol. 137 - 138r.
- 6 In het zwart privilegeboek (GAHt OA A 526) werden stukken over de periode 1318-1486 afgeschreven door secretaris Franco van Langhel, die op 13-4-1470 werd aangesteld en in juli 1497 overleed. Het door van Langhel beschreven gedeelte gaat tot fol. 286r. De oude Eeninge staat op fol. 91v. In 1611 kende men de datum van dit stuk niet meer. Ook Jacob van Oudenhoven noemt in zijn boek over Heusden geen datum (blz 328 - 330; 384). Evenmin de in Inventaris Sassen no. 1373 en 1583 omschreven afschriften.
- 7 GAHt OA A 31 fol. 145 - 147.
- 8 Over de interpretatie van de beide verdragen zijn de beide steden nog verschillende malen in discussie geraakt bijv. in de periode 1657-1660 en 1694-1696.